

Ivan Teodorović*

REFLEKSIJE I PORUKE 23. TRADICIONALNOGA SAVJETOVANJA HRVATSKOG DRUŠTVA EKONOMISTA

Tradicionalni skup ekonomista u organizaciji Hrvatskog društva ekonomista održan je u Opatiji od 11. do 13. studenoga 2015. Savjetovanje je održano pod pokroviteljstvom Predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović.

Cilj savjetovanja bio je da se prvenstveno razmjene istraživački rezultati i stručna mišljenja o rezultatima ekonomske i razvojne politike u godini 2015. i ujedno da se daju bitne naznake za ekonomsku i razvojnu politiku u godini 2016., s pogledom na mogućnosti razvitka u srednjoročnom razdoblju. U situaciji neposredno nakon održanih izbora za Vladu i novi saziv Sabora nije bila jasna situacija o njenom formiranju, kao ni o mogućim pravcima vođenja ekonomske politike u novom sazivu Sabora.

U situaciji u kojoj su izazovi razvitka sve prisutniji, priliku za razmjenu znanstvenih i stručnih pogleda iskoristio je zamjetan broj sudionika. Dugogodišnja tradicija i rastući ugled Savjetovanja stečen sve većom kvalitetom prijavljenih izlaganja te znanstvenih i stručnih priloga koji se objavljuju u Zborniku radova sa skupa, manifestirao se na više načina. Prvo treba naglasiti rastući interes i znanosti i struke i kao drugo, nazočnost mnogih mladih znanstvenika koji su svojim istraživačkim radovima i raspravama pobudili veliki interes prisutnih u popunjenoj kongresnoj dvorani Grand Hotela Adriatic. Uz već afirmirane znanstvenike i stručnjake srednje i starije generacije, mladi su dali znatan doprinos nastavku rasta kvalitete ovoga skupa i ukazali na činjenicu da se naše društvo može uzdati u sutrašnjicu budu li nosioci ekonomske politike i struka bili otvoreni prema novim spoznajama i znanjima. Aktivno sudjelovanje mladih postalo je tako tradicijom ovog Skupa.

---

* Prof. dr. sc. Ivan Teodorović, zaslužni znanstvenik, glavni i odgovorni urednik Ekonomskog pregleda. (E-mail: iteodorovic@hde.hr).

Ovdje treba naglasiti da su izlaganja i rasprave ukazali na svijest o složenosti aktualne ekonomske situacije koja je samo nastavak dugoročnog opredjeljenja u pogledu primijenjenog razvojnog modela i iz njega izvedenih ekonomskih politika. Takav pristup koji se oslanjao dominantno na vanjske čimbenike rasta kao i na spore korake u provedbi nužnih strukturnih reformi iznjedrio je ekonomskim politikama koje su dovele do društvene i političke krize. U toj krizi uz političke razlike sve više prevladavaju i razlike u pogledima ekonomske struke, koje imaju svoja izvorišta u ideološkom opredjeljenju i teorijskim pristupima kao i načinu njihove primjene u sagledavanjima izlaska iz ovako složene krize.

Dosadašnje mjere Vlade ukazuju na postepenost u provedbi mjera strukturnih prilagodbi uz oprezno bilanciranje na rubu socijalne izdržljivosti iz čega se može tumačiti i reteriranje od nekih mjera koje su bile najavljivane. Ipak, ocjena je da se tijekom godine 2015. izašlo iz recesije činjenicom ostvarene stope rasta, ostvaren je porast izvoza, porast industrijske proizvodnje, zaustavljen rast nezaposlenosti, bilježi se takodjer rast produktivnosti kao i jačanje tercijarnog i kvartalnog sektora i nekih drugih sektora.

Ostvareni rezultati, iako ne spektakularni, posljedica su provedenih parcijalnih mjera – ili upravo iz tog razloga. Došlo je do postepeno boljeg uklapanja u mehanizme EU I jačeg priljeva sredstava iz EU fondova, sređivanja odnosa sa CEFTOM zatim do fleksibilizacije radnog zakonodavstva, uvođenja pristupa građana putem instrumenta e-građani, sređivanja stanja u zdravstvu, smanjivanjem parafiskalnih nameta ostvareni su određeni pomaci u poduzetničkoj klimi, povećane su učinkovitosti javnih poduzeća, došlo je do pomaka na području energetske učinkovitosti, zaštiti okoliša i još nekim. Navedene mjere kao I oporavak gospodarstva na razini EU omogućili su ostvarivanje prelomnice u pogledu ekonomske dinamike, ali jos uvijek nedovoljne da bi se otklonile ozbiljne makroekonomske neravnoteže.

Brojni izazovi i brojna otvorena pitanja odrazili su se na Skupu u vidu različitih pristupa, a aktualnost tema, rast kvalitete i inovativnost u koncipiranju samog programa Skupa potvrđuje i činjenica da se ovaj susret znanosti i struke pretvara u međunarodnu manifestaciju u regiji i šire, a što je naročito došlo do izražaja ove godine s obzirom na referate i izlaganja. I u tom pogledu Skup postaje tradicionalan u pogledu svoje međunarodne sastavnice.

Program skupa sadržavao je slijedeće module:

- Ekonomska politika Hrvatske u 2016.,
- Stanje hrvatskog gospodarstva,
- Demografski razvoj
- Gospodarska očekivanja u 2016. godini
- Monetarna politika

- Stanje i perspektive tržišta rada u Hrvatskoj
- Makroekonomske neravnoteže
- Usporedne analize makroekonomske situacije u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini.

U okviru programa organizirane su sljedeće panel rasprave:

- Hrvatska zaduženost - ima li izlaza,
- Digitalna ekonomija – svijet bez granica,
- Aktualna istraživanja u dva panela,
- Upravljanje ljudskim resursima – ključ poslovnog uspjeha.

Savjetovanje je zaključeno završnim porukama i završnom riječi predsjednika Hrvatskog društva ekonomista Ljube Jurčića.

Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, u funkciji predsjednika Hrvatskog društva ekonomista u svom uvodnom izlaganju pod naslovom „Stanje hrvatskog gospodarstva – Hrvatska u EU“, upozorio je da je svijet izašao iz gospodarske krize pri čemu su najveći doprinos tom oporavku dale novonastale ekonomije, a od velikog utjecaja je i oporavak američkog gospodarstva. Europska unija je prema analitičkim podacima prof. Jurčića tek u vrlo blagom oporavku i pred velikom gospodarskom i političkom neizvjesnošću za dolazeću godinu. Iznio je tezu da Hrvatska ne bi trebala biti u tako dugotrajnoj krizi da su se među ostalim slušala brojna ranija upozorenja i poruke sa skupova HDE u Opatiji i drugdje. Ovako se ekonomska kriza pretače u još širu društvenu krizu sa svim njenim pratećim posljedicama.

Ocijenio je da još uvijek nije otklonjena dilema o učinku smanjenja agregatne potražnje i rastuće potrošnje poglavito stanovništva, izvoza i investicijske potrošnje. Smanjenje agregatne potražnje utječe na pad BDP-a i uz nepromijenjene ključne rashodovne stavke u proračunu implicitno izaziva potrebu za jačom poreznom presijom. Stoga prisutne makroekonomske neravnoteže djeluju ograničavajuće na rast i sužavaju manevarski prostor ekonomskoj politici. Pri uzimanju u obzir alternative koja se sagledava u rastućoj potrošnji potrebno je otkloniti statički pristup od dinamičkog pogleda na razvoj. Pri tom makroekonomska politika treba biti posložena na način da se osigura održiva stopa rasta (što je više od projicirane i realno ostvarive stope za godinu 2015.). Uz održivi rast, cilj mora biti smanjivanje nezaposlenosti i s povećanjem proizvodnje ostvariti konačni cilj pune zaposlenosti. Održiva stopa rasta ostvariva je na srednji i duži rok uz uvjet otklanjanja unutrašnje i vanjske neravnoteže što je analitički argumentirao te potkrijepio usporednom analizom sa zemljama EU. Naglasio je da je uz pravovremene pripreme prilika da se u dolazećoj godini iskoristi mogućnost za smanjivanje dvostrukog deficita s obzirom da potom dolaze teške godine ispunjavanja obveza prema inozemnim vjetrovnicima i partnerima. Zaključno je ponovio zahtjev za učinkovitijom državom

i njenim racionalnim upravljanjem resursima općenito i posebno onima u njenom vlasništvu. U političkoj situaciji u kojoj se zemlja nalazi nakon izbora i neizvjesnih mjera ekonomske politike teško je predvidjeti intenzitet zaokreta u trendu rasta, naglasio je prof. Jurčić.

Prijedlog mjera koje je izrekao u ime Hrvatskog društva ekonomista odraz su stavova njegovih članova i svode se na definiranje jasnog cilja u mjerama ekonomske politike uz definiranje što i kako da se ostvari. Za ostvarivanje cilja potrebno je da Vlada vodi računa o dobro usklađenim instrumentima provedbe. Mjere strukturnih prilagodbi tj. restrukturiranja prvenstveno valja usmjeriti prema državnoj i javnoj upravi, zdravstvenom i mirovinskom sustavu te pravosuđu.

Iz izlaganja, rasprava i panel diskusija koje su uslijedile tijekom savjetovanja razmatrane su sve bitne sastavnice ekonomske i razvojne politike kao i neke specifične teme kako je to bilo planirano u programu. Unatoč razlikama u teorijskim polazištima vodećih ekonomista, može se ustvrditi da je na skupu u pogledu ocjene stanja prevladao stav da je kriza i ekonomska i društvena. Osim toga ukazalo se na činjenicu da kriza u Europskoj uniji i u Hrvatskoj nisu identične po svojoj dinamici. Iako je kriza u Uniji ubrzala krizu u Hrvatskoj, naglašeno je da je već i ranije uočeno zaostajanje Hrvatske u procesu konvergencije prema Europskoj uniji.

Može se zaključiti Iz izlaganja na Skupu da svi promašaji dosadašnjeg razvojnog modela i ekonomske politike kao izvedenice tog modela, sada definitivno dolaze na vidjelo. Zaključuje se da je i ranije, a i sada, prisutan problem političke volje za provedbu reformi pri čemu sudionici skupa ukazuju na razlike u ekonomskim opcijama. Iz toga slijedi sporost u strukturnim promjenama i parcijalnost u donošenju i provedbi raznih mjera. Stoga ne iznenađuje činjenica da je većina makroekonomskih pokazatelja i nadalje negativna, da raste javni dug, da izdaci za kamate iznose oko 3,5% BDPa, tako da bi upravo toliko trebala biti minimalna stopa rasta.

O poveznici ekonomskog razvitka s demografskim kretanjima bilo je riječi u zapaženom izlaganju profesora Anđelka Akrapa pod naslovom "Prostorni aspekt demografskog razvoja", koji tumači lošu demografsku situaciju u Hrvatskoj kao posljedicu dugotrajnih kretanja, kriza, ratova, geopolitičkih promjena, kao i u okolnostima u kojima se vodila razvojna politika. Slab ekonomski razvoj do sredine prošlog stoljeća stvorio je višak stanovništva. Taj se višak prelijevao iz sela u gradove kao i prema inozemstvu. U okolnostima ubrzane industrijalizacije ali i promjenljivih prioriteta došlo je od 60tih godina prošlog stoljeća do demografskog pražnjenja u prostornom pogledu kao i do negativnih demografskih trendova. Takvi su trendovi bili još više potaknuti ekonomskom imigracijom prema Zapadnoj Europi i razvijenim prekomorskim zemljama. U prostornom pogledu nije se razvio policentrični model gradova već je bila naglašenija koncentracija prema velikim gradovima i time je došlo do sve naglašenijeg prostornog pražnje-

nja, posebno u ekonomski slabije razvijenim područjima. Kako urbani centri nisu mogli apsorbirati cjelokupan “višak” stanovništva to je s postepenim otvaranjem zemlje jačao proces odlaska u inozemstvo na “privremeni rad” tako da je u razdoblju od godine 1961. do godine 1971. otišlo 293.000 ljudi od čega se dobar dio nije vratio. Od godine 1971. dogodila su se tri migracijska vala i to prema inozemstvu, prema velikim gradovima i prema srednje velikim gradovima u zemlji. Poslije tranzicije svjedoci smo demografske pustoši što se očituje u činjenici da je između 180.000 i 200.000 ljudi otišlo prema Zapadnoj Europi, oko 250.000 Srba prema Srbiji, dok je oko 200.000 stanovnika doseljeno u Hrvatsku ali uglavnom starije životne dobi. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine uočava se pad broja novorođenih i porast starenja stanovništva. U razdoblju od 1991. - 2014. podaci pokazuju da je 195.000 stanovnika više umrlo nego što se rodilo. Negativna demografska kretanja ocjenjuju se kao dugoročni problem s teškim posljedicama po nacionalno gospodarstvo. Akrap ocjenjuje da samo proaktivna razvojna politika može omogućiti zaokret u demografskim trendovima, a ona mora biti podržana odgovarajućim mjerama prostorne politike. U tome vidi ključnu ulogu države. Smatra da bi trebalo po uzoru na Skandinavske zemlje u okviru dugoročno koncipirane razvojne politike sagledati i ostvariti politiku ulaganja u budućnost, prvenstveno u sustavu obrazovanja i znanosti na planu stjecanja novih znanja i vještina kao ključnih čimbenika zapošljavanja i zaposlenosti, a time i zaokreta u demografskim trendovima.

Dosta pažnje posvećeno je monetarnoj i fiskalnoj politici. U pogledu monetarne politike osim nekih stavova o potrebi prilagođavanja monetarne politike potrebama rasta oko kojih je bilo i oprečnih pogleda, iznijeta je i ideja o monetizaciji u širem smislu. I ovaj puta je profesor Ivan Lovrinović u svom izlaganju pod naslovom “Nužnost monetarne reforme” ponovio svoje ranije iznijete teze o potrebi vođenja mekše monetarne politike, opasnostima od eurizacije, dužničkom položaju gospodarstva, poduzeća i građana. Stoga se zalaže za preispitivanje uloge Središnje nacionalne banke i stupnja njene samostalnosti. Smatra da reformu monetarnog sustava treba voditi u pravcu da on korespondira s realnom ekonomijom u interesu građana, a ne da financijski sustav živi manje ili više sam za sebe. U tom pogledu općenito, ključno je pitanje realnih mogućnosti uz postojeća interna i eksterna normativna ograničenja. U izlaganjima koja su uslijedila ukazano je da mogući implicitni pa čak i eksplicitni zahjetvi za deprecijacijom domaće valute nisu poželjni i to ne samo uslijed visoke razine vanjske zaduženosti, već i uslijed činjenice da deprecijacija ne može utjecati na sve faktore. U slučaju fiskalne politike zaključeno je da unatoč određenih pomaka još uvijek ovaj sektor zaostaje u pogledu očekivanih reformskih zahvata. Ukazano je da postoje fiskalne ranjivosti, visok strukturni deficit koji traži dugoročne reforme i to:

- javnog sektora,
- socijalnog sektora,

- zdravstva,
- mirovina,
- državne uprave.

Naglašeno je da vremena za odgodu tih reformi više nema ukoliko se ne želi doživjeti nedavnu sudbinu nekih rubnih zemalja u zemljopisnom prostoru Europske unije.

Trajna pitanja za ekonomsku politiku

Uzme li se u obzir stvarno vrijeme početka krize, a to je od početka zaostajanja u konvergenciji, pa sve do očekivanog rasta BDP-a, tada se može tvrditi o dugotrajnoj krizi. Naznake izlaska daju već spomenuta pozitivna kretanja nekih makroekonomskih pokazatelja, međutim ocjena je da ta kretanja nisu dovoljno snažna. Ona su prvenstveno ugrožena makroekonomskim neravnotežama na koje su ukazali mnogi autori, a posebno u svojim izlaganjima dr. Željko Lovrinčević i dr. Marijana Ivanov. Ukazano je na ozbiljan problem unutrašnje i vanjske neravnoteže, na visoku premiju rizika za koju ne postoje naznake smanjivanja u kontekstu očekivanog porasta cijene kapitala, na izostalu privatizaciju, outsourcing i investicije. Smatraju da je Hrvatska i dalje u zoni makroekonomskih neravnoteža u slijedeće četiri kategorije: duga središnje države, udjelu izvoza u svjetskom izvozu, stopi nezaposlenosti i stopi inozemnih ulaganja. Dr. Goran Buturac istaknuo je da uz evidentan porast izvoza treba dobro pratiti njegove izvore i posvetiti posebnu pažnju konkurentnosti realnog sektora, ali isto tako i uslužnih djelatnosti. Upozorio je da je za veličinu nacionalne ekonomije još uvijek niska razina njene otvorenosti sa stajališta međunarodne razmjene. Lovrinčević i Ivanov su također ukazali na činjenicu da su izgubljena dva stupa Schengena : Schengenska granica i uvođenje eura. Sve navedeno smatra se ozbiljnim i teškim izazovima za definiranje razvojne politike koja bi neposredno i na srednji rok morala omogućiti otklon od dosadašnjih trendova. M. Ivanov smatra da bi ukidanje valutne klauzule dovelo do bijega kapitala te predlaže tržišno orijentiranu deeurizaciju U pogledu rezultata dosadašnjih razvojnih i ekonomskih politika istaknula je činjenicu da dok je u razdoblju od godine 2001. do godine 2007. Hrvatska ostvarila rast od 36%, dotle je imovina financijskog sustava porasla 220% čemu je doprinijela kreditna potrošnja, odnosno ulaganja u sektore s brzim povratom kapitala, s malo ulaganja u realnu ekonomiju. Specifičnost aktualnog trenutka hrvatskog gospodarstva sagledava se u činjenici da je uz pad BDPa došlo do rasta aktive kreditnih institucija, a rast uvoza kapitala doveo je do rasta vanjskog duga. Pokriće vanjskih obveza i fiskalnih neravnoteža rezultiralo je visokim javnim dugom te se ocjenjuje da nema više

kapaciteta za rast. Zaključuje se da je zanemaren održivi rast pa se nameće pitanje njegovog ostvarivanja. Suprotno tranzicijskim očekivanjima pristup ulaganjima doveo je do zapostavljanja domaće proizvodnje i izvoza, koji se blago oporavljaju istom u tekućoj godini.

Preporuka je da bi mjere koje Vlada predlaže i koje se usvajaju trebale biti unaprijed dobro proučene, za neke bi bilo potrebno da se koriste određeni simulacijski modeli kojima znanost raspolaže, tako da se izbjegnu učestale promjene koje su se događale zadnjih godina. Za poslovni sektor učestalost promjena nije poželjna jer je u takvim okolnostima otežano svako predviđanje. Upravo i u tome, tj. nesigurnosti, leži dio odgovora na pitanje o niskim razinama ulaganja u realni sektor. Ipak, naglašeno je da se u pogledu investicija primjećuje blago smanjivanje prepreka ulaganjima. U tom pogledu naglašava se da promjene još uvijek nemaju adekvatnu brzinu.

U ocjeni stanja i perspektive hrvatskog gospodarstva neizostavan je pogled na kretanja i perspektive u EU i svijetu. O ovoj temi uvodna izlaganja imali su dr. sc. Željko Lovrinčević, znanstveni savjetnik u Ekonomskom institutu Zagreb i profesor Mladen Vedriš sa Pravnog fakulteta u Zagrebu. Istaknuli su da u pogledu gospodarskog rasta EU hvata ritam, ali da ga još uvijek može ugroziti spora provedba ekonomskih i političkih prilagodbi. Ocjenjuje se također da na dinamiku mogu utjecati usporavanja rasta u zemljama BRIC-a, dijelom SAD-a i recesija u Japanu. Naznaku određenih prijetnji dinamičkih gospodarskih kretanja daje i ocjena OECD-a po kojoj će globalna trgovina u godini 2015. porasti za svega oko 2% na što utječe pad kineskog izvoza od oko 19%. Sve navedeno ukazuje da bi to značilo da godinu 2016. očekuje neizvjestan rast svjetskog gospodarstva, pa tako i moguće smanjivanje na razini EU. Takva kretanja mogla bi biti potkrepljena jačanjem US dolara i bijegom kapitala prema Sjedinjenim Državama, poglavito iz zemalja tzv. grupe novih ekonomija. Ocjenjuje se da niske kamatne stope neće potrajati, te se tijekom godine 2016. može očekivati njihov rast na razini Europske unije. Isto tako očekuje se blago ubrzanje inflacije činjenicom da ekspanziju monetarne politike prati fiskalna konsolidacija.

Poseban izazov čini razina nezaposlenosti koja u Europi iznosi oko 19%. Interesantno je da 5% čini podzaposlenost i vjerojatnost da će ona rasti. Karakteristika zaposlenosti i nezaposlenosti jeste da je u suštini gotovo nestao proletarijat i raste prekarijat koji zadire u gotovo sve profesije. Na razini 28 zemalja članica EU nezaposlenost iznosi 9,3%, dok je ona u Eurozoni oko 10,8%. Nezaposlenost koja poprima obilježja trajnog stanja, posljedica je globalizacije i tehnološkog napretka koji je uveo promjene u vještinama i znanjima koje poslodavci traže od radnika. Zemlje koje bilježe relativno niske razine nezaposlenosti poput Njemačke usredotočile su se na ostvarivanje visokih razina vještina i visokih razina produktivnosti. Konkurentska prednost njemačkog gospodarstva leži u činjenici da to gospodarstvo ulaže 50% više sredstava u istraživanje i razvoj od

ostalim europskih zemalja. U takvim kretanjima hrvatsko gospodarstvo mora tražiti prilike, ali i odgovarajućim mjerama parirati prijetnjama.

Perspektive Hrvatske

Opće je ocjena da je godina 2016. godina izazova. Infleksija do koje je došlo potvrditi će najvjerojatnije konačni rezultati za cijelu godinu, međutim nju treba osnažiti s ciljem razriješenja ekonomske, društvene i političke krize. U tom pogledu ne bi se smjelo gubiti na vremenu, jer nespremnost na ubraniju provedbu reformi uz već ionako loš kreditni rejting može dovesti do većeg oklijevanja vanjskih investitora i do poskupljenja kapitala. Stoga je neophodno otkloniti otvorena pitanja razvitka i ekonomske politike. Jasno iskazani ciljevi i njihova konzistentna provedba trebali bi također povećati sklonost investiranju, koja je sada još uvijek niska.

Strukturne promjene, odnosno reforme dijelom su započele. Učinjeni su određeni pomaci na tržištu rada i njegove su rigidnosti donekle smanjene. Vrlo malo je učinjeno glede reforme javnog sektora. Ocjenjuje se da je neophodno provesti reformu javnog sektora, unatoč porastu socijalnih problema uz postojeću visoku stopu nezaposlenosti. Prevladavajući stav na Savjetovanju bio je da bi daljnje odgode mogle dovesti do još većih socijalnih problema.

Slično kao i u Europskoj uniji nezaposlenost mladih postaje trajan problem uz činjenicu da je on u Hrvatskoj još izraženiji. Ublažavanje ovog pitanja vidi se u većim ulaganjima u obrazovanje i znanost sa ciljem da se postigne viša razina vještina i produktivnosti. Time će se uz jačanje poslovno povoljne klime osnažiti izvozna orijentacija u sferi materijalne proizvodnje. Izlaganje o sustavu za razvoj ljudskih potencijala u RH prema potrebama tržišta rada kako ga je prezentirala mr.sc. Sanja Crnković-Pozaić, pruža osnovu za sustavnu politiku podizanja razine znanja i vještina, a time i za smanjivanje postojeće razine nezaposlenosti, pogotovo mladih. Na te mogućnosti ukazali su i panelisti u okviru teme novih znanja i zanimanja na tržištu rada koji je uspješno moderirala doc.dr.sc. Katarina Bačić.

U pogledu mirovinskog sustava ponovili su se stavovi sa Skupova iz ranijih godina usredotočeni na problematiku povećanja starosne strukture stanovništva. Oko korekcija u mirovinskom sustavu čuli su se divergentni stavovi s obzirom na slabi porast zapošljavanja i sve lošiju demografsku situaciju. Ocijenjeno je da mirovinski sustav puca po svim šavovima tako je da neophodno ocijeniti sve opcije koje se javljaju.

Fiskalna konsolidacija sagledava se kao nužnost u otklanjanju barem jednog od stupova neravnoteže. S tim u vezi upozorava se da ukoliko su namjere o fiskalnoj konsolidaciji stvarni odraz političke volje, tada valja računati na činjenicu da će fiskalni prostor za privlačenje sredstava iz fondova Europske unije biti znatno skućen.

U pogledu monetarne politike prevladava mišljenje da deprecijacija kune nije rješenje na što ukazuju analitičke podloge. Istovremeno se ocjenjuje da je interna devalvacija moguća kao mjera poticanja konkurentnosti gospodarstva, ali je za nju potreban širi konsenzus. Ciljanim mjerama bi trebalo djelovati na diskrepancu nominalnog i realnog tečaja, jer takva kakva je sada djeluje negativno na konkurentnost.

Ukoliko se ne izjalove očekivana kretanja gospodarstva Europske unije, tada postoji prostor za djelovanje poticajnih čimbenika iz okruženja. Isto tako naglašava se da postoji prostor za oslobađanje internih čimbenika kao što su racionalizacija, učinkovitost, efikasnost i inovativnost.

Očekivanja i preporuke za godinu 2016.

Ocjenjuje se da će godina 2016. u ekonomskom smislu biti najteža do sada s upitnim očekivanjima o mogućoj promjeni trenda. Tome doprinosi neizvjestan oporavak Europske unije ali i nasljeđe spore provedbe reformi do sada Hrvatskoj iskazano u ozbiljnim makroekonomskim neravnotežama. One mogu postati ozbiljnim ograničenjem rastu, odnosno njihovo produbljivanje može dovesti do vrlo složenih posljedica. Takve okolnosti navode na potrebu veće političke odlučnosti u provedbi reformi.

Iz prezentiranih radova i rasprava slično kao i prije godinu dana, moguće je izvesti dva ključna stava u pogledu ocjene za godinu 2016. Jedan je pesimistički, a drugi umjereno optimistički.

Pesimistički pristup u ocjeni mogućih gospodarskih kretanja polazi od činjenice:

- da se postizborna politička kriza produži i tako izgubi dragocjeno vrijeme za provedbu reformi,
- da će izostati poticajni čimbenici iz okruženja,
- da je moguće očekivati porast cijene kapitala,
- da Hrvatska ima loš kreditni rejting,
- da je ostvaren vrlo skroman porast konkurentnosti gospodarstva,
- da nije ostvarena fiskalna konsolidacija,
- da su strukturne reforme tek parcijalno provedene,
- da je prisutan snažan otpor promjenama, itd.

Optimistički pristup polazi upravo od činjenice da su neke od promjena izvršene, unatoč snažnim otporima, a to se odnosi na:

- početak otklanjanja makroekonomskih neravnoteža,
- ostvaranje prostora za oslobađanje internih čimbenika rasta,
- fiskalizaciju,
- mjere privlačenja stranih ulaganja,
- unapređivanje poslovnog okruženja,
- povoljne rezultate u uslužnom sektoru,
- dobru poziciju bankarskog sektora,
- porast industrijske proizvodnje,
- porast izvoza,
- povoljna ekonomska kretanja u okruženju.

Zaključno valja napomenuti da u pogledu vođenja ekonomske politike prevladava stav da se ona mora definirati u kontekstu Europske unije i njenih programskih načela i kriterija, sa ciljem da se ostvare:

- više stope rasta,
- pomaci u pravcu pune zaposlenosti,
- unutarnja ravnoteža,
- vanjska ravnoteža.

Ostvarivanje ciljeva treba sagledavati u dinamičkom kontekstu i to u vidu neposrednih mjera s kratkim razdobljem njihovog ostvarivanja i pripremom mjera u tekućoj godini s očekivanjima na srednji rok. U tom roku ali i kao dugoročna sastavnica, zahtjev je da u razvojnoj politici mora doći do spoznaje o važnosti razvoja u prostoru, kako u pogledu revitalizacije prostorne ekonomije tako i prostornog planiranja. Time bi se omogućilo adekvatnije korištenje raspoloživih resursa i počela bi promjena u demografskim kretanjima.

Za ostvarivanje temeljnih ciljeva krajnje je vrijeme da se pristupi novom modelu rasta utemeljenog na rastu investicijske potrošnje, jačanju realnog sektora i snažnijoj izvoznoj orijentaciji. Takav model traži radikalne promjene s osloncem na strukturnim prilagodbama i uspostavi strukturnog modela gospodarstva na način da se otklone makroekonomske neravnoteže i uspostavi povoljnija poslovna klima. U ostvarivanju razvojnih ciljeva preporuka je da se donosioci odluka u većoj mjeri oslone na znanost, nego što je to bio slučaj do sada.

I na kraju može se ponoviti poruka sa prošlogodišnjeg Skupa, a ta glasi da je

Za izlazak iz društvene, političke i ekonomske krize potreban je što širi nacionalni konsenzus.

Nadajmo se da će on i ostvariti!